

Een goed gesprek of drie dagen onderzoek Inspectietoezicht is aan het veranderen

Bas Moll

De invulling van de toezichthoudende taak van de Inspectie is in de afgelopen jaren flink veranderd. Van het IST (integraal school toezicht) zijn we via het RST (regulier school toezicht) naar het PKO (periodiek kwaliteitsonderzoek) gegaan. Dat laatste vindt eens per vier jaar plaats. Tussendoor komt er een JO (jaarlijks onderzoek) van een dagdeel. De Inspectie wordt verder gevoed door informatie over voortgangstoetsen en in- en uitstroomgegevens, die door scholen wordt aangeleverd via internet. Wanneer er voor de Inspectie geen risicosignalen zijn, sta je als school laag op de prioriteitenlijst en kan het onderzoek proportioneel uitgevoerd worden.

Zowel de 6^e Montessorischool Anne Frank als het Montessori Lyceum Herman Jordan hadden een laag risicoprofiel. Bovendien hadden beide scholen een goede vorm van kwaliteitsbeleid. Reden voor de Inspectie om deze scholen uit te nodigen voor een pilot ('Variëteit en verantwoording') waarin het bestaande PKO vervangen werd door een onderzoek dat uitgaat van de doelen en de ambities van de school zelf. Geen gestandaardiseerde vragenlijsten maar open vragen over de doelen die de school zichzelf stelt, gekoppeld aan de vraag wat er van die doelen gerealiseerd is en op welke manier dat is vastgesteld.

In onderstaand gesprek bevroegt Bas Moll (Anne Frank school) Marja Blom van de Inspectie en Michiel Smulders van het Montessori Lyceum Herman Jordan over deze pilot en de verhouding tussen school en Inspectie.

Is de Inspectie je natuurlijke vriend of je natuurlijke vijand?

Michiel Smulders: 'De Inspectie is nooit je natuurlijke vriend. De Inspectie heeft namens de samenleving de taak om na te gaan hoe het staat met de kwaliteit van het onderwijs. De agenda van de Inspectie en de agenda van de school lopen dus niet helemaal gelijk. Je kunt verschillende opvattingen hebben wat in het belang is voor het onderwijs voor je kind. Maar scholen willen voor 90% ongeveer hetzelfde, de verschillen zitten in de overige 10%.'

Marja Blom: 'De Inspectie is niet je critical friend. Dat het contact met de Inspectie vaak prettig is en dat ze soms een nuttig advies geven, maakt ze nog niet tot een vriend. De Inspectie komt namens de overheid kijken of het geld goed besteed wordt. Voldoet het onderwijs aan een aantal basiseisen? De eisen van de school mogen niet botsen met de eisen die de overheid stelt. Je mag hopen dat de school daarnaast ook iets eigens weet te realiseren.'

Michiel Smulders: 'De vmo-visitatiecommissie is wél je critical friend; die komt op een vrijwillige basis.'

Waarom hangt er zoveel spanning in de lucht hangt als de Inspectie op bezoek komt?

Michiel Smulders: 'Het gaat erom of wij dezelfde opvattingen over goed onderwijs hebben als de Inspectie. En het is natuurlijk altijd spannend om beoordeeld te worden, ook al heb je zelfvertrouwen. Een goede leraar is ook altijd zenuwachtig als de rector met een blocnote achter in de klas zit.'

Marja Blom: 'Het uitgangspunt is nu dat scholen en hun bevoegd gezag zelf verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van het onderwijs. De Inspectie krijgt daardoor een wat andere rol. Het toezicht moet sober, selectief en samenhangend zijn. Als de Inspectie bijvoorbeeld veel vertrouwen heeft in het kwaliteitsbeleid van de school en er zijn geen signalen dat er iets aan de hand is, kan het inspectiebezoek soberder. Bij de voorbereiding van het Jordan vroegen we ons ook af waarom we er eigenlijk naar toe gingen. De school had net een montessori-visitatie gehad en weet uit zichzelf goed waar ze staat. Waarom moet je daar nog naar toe? De toegevoegde waarde van het inspectiebezoek is op dat moment veel minder. We hebben de school eigenlijk ook niets kunnen vertellen wat ze zelf al niet wisten.'

Michiel Smulders: 'Toch was het een goed bezoek, met name vanwege de dialoog over de kwaliteit van het onderwijs.'

Marja Blom: 'De school gaat daarna verder met het bewaken van de kwaliteit, onder andere door de vmo-visitaties. We hoeven daar in de toekomst veel minder te komen. Soberder toezicht wordt de toekomst.'

De vorige keer dat de Inspectie kwam is er meer met het onderzoek gedaan, althans dat lees ik in jullie schoolplan.

Michiel Smulders: 'Nee, voorafgaand aan het vorige inspectiebezoek waren we zelf al aan de slag gegaan om te kijken wat goed was en wat voor verbetering vatbaar. Toen het RST kwam leverde dat dan ook niet veel meer op. Je wist zelf wel wat er uit zou komen.'

Het PKO uit de pilot graaft dieper. Dit laatste bezoek ging niet uit van vragenlijsten maar van de doelen die de school zichzelf stelt. Daarover hebben we het gesprek gevoerd.'

Marja Blom: 'Het materiaal dat de school aanlevert moet wel van voldoende niveau zijn. Heel veel scholen hebben gewoon niet voldoende of te mager materiaal.'

Alle scholen werken aan kwaliteit. De een doet het echter wat impliciet dan de ander. De school moet iets kunnen tonen van plannen en van resultaten. Veel scholen kunnen teleurstellend weinig laten zien aan prestatie indicatoren. Wat zijn de normen van de school? Wanneer is de school tevreden? Per kwaliteitsaspect is het verschillend wat je daarover kunt vaststellen. Het is makkelijker om het verzuim vast te stellen en daar je norm naast te zetten dan betrokkenheid bij het onderwijsleerproces te meten. Het gaat ons erom dat je aannemelijk kunt maken dat je vorderingen hebt gemaakt op een bepaald aspect en dat hoeft je niet altijd rekenkundig te verantwoorden.'

Voor het experimentele PKO kwam de Inspectie een dagdeel op bezoek ter voorbereiding. Hoe is dat bevallen?

Marja Blom: 'In het voorgesprek wordt overeenstemming gezocht over de onderwerpen waar de Inspectie naar komt kijken. Zo krijg je veel meer draagvlak. Dat werd op prijs gesteld.'

In het slechtste geval komt de Inspectie binnen met vragenlijsten, doet klassenbezoeken en komt dan tot zijn conclusie. De school voelt zich dan niet betrokken bij wat de Inspectie naar boven haalt. De conclusie zal dan niet als iets eigens van de school worden ervaren. Je moet van te voren goed communiceren over wat er gedaan gaat worden: wat is je agenda, wat kom je eigenlijk doen? Soms moet je in het voorgesprek wel een paar taalbarrières nemen. We hebben het eigenlijk over hetzelfde maar benoemen het anders.'

De grote schoolbesturen zouden ook meer partner moeten worden in dat voorgesprek. Waar zitten op welke school de zorgen?'

In het verleden is het RST als te sturend ervaren.

Marja Blom: 'Deze nieuwe vorm van onderzoek gaat nadrukkelijk uit van wat de school zelf wil. Het is nooit de bedoeling geweest dat de doelen van de Inspectie als normstellend overgenomen zouden worden. Zo is het wel ervaren door de scholen. De Inspectie eist bijvoorbeeld niet dat de eindtoets afgenomen moet worden. Toch denken veel scholen dat dat zo is. Er is in het verleden misschien niet goed over gecommuniceerd. De Inspectie vindt het wél belangrijk dat je als school kritisch naar de eigen opbrengsten kijkt en je school vergelijkt met andere scholen, maar hoe je dat doet is aan de school zelf. Het toetsinstrument moet wel betrouwbaar zijn, anders zijn er geen betrouwbare gegevens aan de hand waarvan de Inspectie de opbrengsten kan beoordelen. Alle scholen moeten zich kunnen verantwoorden over hun opbrengsten.'

Daarbij leveren bijvoorbeeld gegevens uit een portfolio toegevoegde waarde, maar kun je slecht zonder eenvoudig te meten resultaten van het lezen en rekenen.

Je moet de school uitdagen tot het verwoorden van hoe zij denken dat ze het onderwijsleerproces het beste vorm kunnen geven en welke doelen ze daarmee willen bereiken. Daarover moet de school zich in eerste instantie verantwoorden aan het eigen bevoegd gezag en de ouders, pas daarna aan de Inspectie. Het gesprek met de Inspectie start als we helemaal niets terugzien van wat de school op papier heeft gezet.

De Inspectie staat sterk voor het waarborgen van de ondergrens van de kwaliteit. De schooleigen doelen zitten meer in de verantwoording naar het eigen schoolbestuur.

De hulpmiddelen van de Inspectie worden echter helaas vaak verheven tot norm. Het kwaliteitsbeleid van de school moet verder gaan dan het klakkeloos overpennen van de inspectiestandaarden en die tot eigen kwaliteitskaarten benoemen.

Kwaliteitszorg moet ook verder gaan dan de directiekamer. Pas als het als iets van de school zelf beschouwd wordt, gaat het leven en heeft het invloed op de schoolontwikkeling.'

Michiel Smulders: 'Wanneer je alleen de kwaliteitskaart van de Inspectie gebruikt laat je een kans liggen. Maak je eigen kwaliteitsprofiel! De school heeft heus een eigen verhaal over wat ze belangrijk vindt.'

Marja Blom: 'In de toekomst moeten we toe naar een publieke verantwoording over wat de school belangrijk vindt en hoe ze presteert. De Inspectie zou daar een soort accountantsverklaring van betrouwbaarheid over kunnen geven. Dat gaat dus niet alleen meer om de basispunten.'

Hoe kunnen scholen uitgedaagd worden om verder te gaan dan alleen de kwaliteitskaart in te vullen?

Marja Blom: 'Het hoeft niet alleen een reactie te zijn op wat de Inspectie zegt maar kan ook uitgaan van bijvoorbeeld het jaarlijks op te stellen onderwijskundig jaarverslag.'

Michiel Smulders: 'Dat gaat de school wel behoorlijk veel tijd kosten - die is er vaak niet! We besteden wel veel tijd aan een goede schoolgids, waarin we voor ouders duidelijk maken waar de school voor staat.'

Marja Blom: 'Er is een duidelijk groeiende belangstelling bij het publiek voor de verantwoordingsinformatie van de school.'

Je kunt van de scholen verlangen dat ze inzicht krijgen in hun kwaliteit. De Inspectie daagt de scholen echter onvoldoende uit om zichzelf te verantwoorden: als de scholen niet zelf voor die informatie zorgen komt de Inspectie het toch wel zelf doen. Dat wordt wel de 'toezichtgevangenis' genoemd. Nog maar 5 % van de scholen kan een zelfevaluatie rapport overhandigen dat er valide uitziet. Kunnen scholen wel zorgen voor die publieke verantwoordingsinformatie en voor een goede zelfevaluatie?

Michiel Smulders: 'Wij willen zeker niet naar een glossy jaarverslag. We willen wél aan het eind van het jaar het beleidsplan evalueren. Waar is niets van terecht gekomen, waar wél? Daarom moet ik er veel tijd aan besteden om de schooleigen doelen scherp op papier te zetten. Dat is niet direct een verhaal dat zo maar naar buiten kan, maar is intern wel belangrijk. Intern of extern verantwoorden is niet hetzelfde. Het is ook de vraag of iemand op een jaarverslag te wachten zit. Ik wil er liever geen tijd aan besteden als ik er geen voordeel aan heb.'

Marja Blom: 'Ook de inspectierapporten zijn niet echt publieksvriendelijk.'

Michiel Smulders: 'Ouders hebben soms hele andere criteria, welbevinden staat hoger dan bijvoorbeeld prestaties. We vergeten soms daar informatie over te verzamelen. De overheid vraagt het prestaties, de ouders vragen het welbevinden.'

De kwaliteitskaart op internet is niet meer weg te denken. Wat als de gegevens van de Inspectie er niet meer zouden zijn?

Michiel Smulders: 'Dan zou ik scherper me afvragen wie zijn wij en in welke mate we erin slagen om dat waar te maken. Het is namelijk zeer de vraag of ouders echt vragen om de gegevens waar de Inspectie mee komt. De centrale vraag van de ouders is toch "kan mijn kind deze school aan" of "wordt mijn kind op deze school wel voldoende uitgedaagd?"'

Hoe realiseerbaar is het kwaliteitsbeleid in tijden van schaarste?

Michiel Smulders: 'Een punt van kritiek is dat de overheid ons met weinig middelen veel wil laten doen en vervolgens doodleuk komt kijken of we het goed doen. Wij leggen de lat hoog maar er staat inderdaad vaak te weinig geld tegenover. Zo vermindert het krediet van de overheid.'

Marja Blom: 'De goede afstemming tussen intern en extern kwaliteitsbeleid is een punt van aandacht. Tijd is een belangrijk element om rekening mee te houden, anders ziet de school de meerwaarde niet. Nu zie je dat de scholen veel gaan doen wanneer er een PKO aankomt. Daarmee verraadt de school dat het kwaliteitsbeleid niet schooleigen is, maar iets dat voor de Inspectie moet. Dat is begrijpelijk, maar wat we eigenlijk willen is een constante stroom van informatie. Dan wordt de werk- en tijdsdruk ook minder. Laten we het bijvoorbeeld over vier jaar verdelen. Bewaak de kwaliteit en volg je eigen

agenda, waar de Inspectie zich bij kan aansluiten. Als je een montessorivisitatie gehad hebt, volgt daarna de Inspectie.'

En dan drieënhalf jaar rust?

Michiel Smulders: 'Nee, dan moet je aan het werk!'

Marja Blom: 'Wij willen als Inspectie niet dat de scholen extra activiteiten gaan verrichten als wij er aan komen maar wij willen aansluiten bij de activiteiten die scholen al verrichten. We willen niet komen tot Engelse toestanden waar we voor elkaar een toneelstuk opvoeren. In Engeland wordt het inspectiebezoek daarom kort van tevoren aangekondigd.'

Hoe zou het in de toekomst met de normering kunnen gaan?

Marja Blom: 'Wij pleiten er voor om de school zelf te laten aangeven of het voldoende of onvoldoende is. Daarna stelt de Inspectie op grond van transparante criteria vast of zij daar ook zo over denken.'

Hoe gaat het nu verder? Krijgen alle scholen nu te maken met deze nieuwe vorm van onderzoek?

Marja Blom: 'De onderzoeken gaan nu nog op de oude voet verder, maar er zit beweging in.

De toezichtsvormen zullen erg gaan variëren. Van een goed gesprek tot drie dagen intensief onderzoek!

De output gegevens kunnen nooit als alleenzalmakend gepresenteerd worden. Het proces is een deel van de output. Output alleen is niet voldoende net als alléén proces gegevens onvoldoende zijn. Het blijft zoeken naar "the best of both worlds!"